

Mirko Bulat

RIMSKI PALJEVINSKI GROB IZ OSIJEKA

U nutarnjem dvorištu prve kasarne prema Donjem gradu (danas Kasarna Milana Stanivukovića), na uglu Svačićeve i Oreškovićeve ulice, nađene su prigodom kopanja kanala za vodovod krajem listopada 1966. godine, na dubini oko 1,30 m, četiri velike prizmatične kamene ploče, postavljene poprečno jedna uz drugu. Kako su one sezale za otprilike 30 cm iznad predviđenog nivoa dna rova, to su bile razbijene i uklonjene.

Nakon uklanjanja tih ploča opažen je u zemljom i kamenjem donekle, zasutom prostoru jaki zid od lomljenog kamena, čvrsto spojenog sivim malterom. Ispod te, kod razbijanja ploča upale zemlje i kamenja, pronađene su u mnoštvu gari i pepela dvije brončane kantice i nekoliko komada vrlo oksidiranih šipki od željeza. Kod daljeg kopanja pronađeno je još nekoliko kovanih željeznih čavala, dvije ručke i poklopčići navedenih brončanih kantica, donji dio nekog plitkog tanjura od bronce s niskom nogom, dno jedne posudice od gline, nešto drvenog ugljena i sitnih ulomaka izgorjelih kostiju, te je bilo očito da se radi o nekoj drevnoj grobnici.

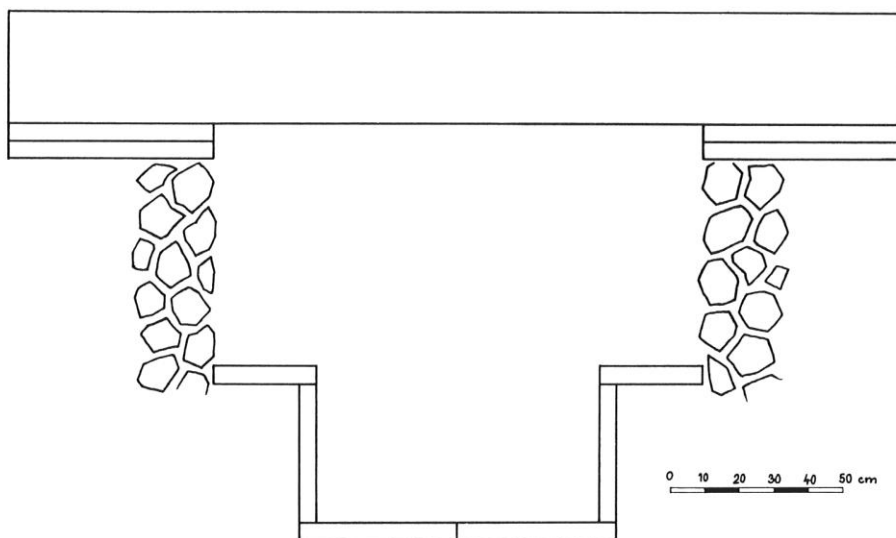
Pošto je o tome bio obaviješten Muzej, kojemu su tom prilikom predani navedeni predmeti, izišli smo na teren (dr. Danica Pinterović i potpisani), i konstatirali slijedeće:

Spomenuta grobnica nalazila se 13 m južno od najjužnijeg današnjeg vojnog objekta, nasuprot upravne zgrade OLT-a, koja se nalazi na sredini zapadne strane Ulice Petra Svačića. Sama grobnica, čiji se kameni pokrov nalazio, kako je rečeno, na dubini od 1,30 m, bila je svojom dužom osovinom orijentirana u pravcu istok—zapad. Glavna prostorija je bila pravokutna, i imala je nutarnje dimenzije 1,42 x 2,0 m, dok su joj stijene, savršeno očuvane, u visini od 0,60 m, bile izvedene od lomljenog kamena, vezanog žbukom. Nad tim zidom dozidana su dva reda velikih plošnih opeka, na koje su se naslanjale spomenute kamene pokrovne ploče.

Navedene četiri pokrovne ploče, dimenzija 1,80 x 0,65 x 0,32 m, bile su dobro otesane i priljubljene međusobno, te položene poprijeko preko grobnice. Na sjevernoj strani sve su bile razbijene prigodom otkapanja. Kamen je bio sedimentni vapnenac, s tankim naprslinama po slojevima, i ljušturicama školjčica.

U samom dnu glavne prostorije, izdubljena je manja, također, pravokutna jama, dimenzija 0,82 x 1,40 x 0,40 m, obložena okomito postavljenim velikim opekama (dimenzija 40 x 30 x 6 cm), i to sa tri sa uže, i pet sa šire strane.

Dno te manje jame pokriveno je sa 10 isto takovih opeka, položenih poprečno u dva reda. Prostor oko gornjeg ruba te jame popločen je uokolo sa po jednim redom velikih opeka, u širini od 30 cm.

Sl. 1. Poprečni presjek rimskog paljevinskog groba u Donjem gradu.

Sama jama bila je ispunjena debelim slojem paljevine — pepela i drvenog ugljena, i u tome su nađeni gore navedeni predmeti, koji su predani Muzeju, te će tu biti obrađeni (zasad još nisu svi restaurirani).

Istim rovom presječena su, kako smo mogli ustanoviti, i dva rimska zida, pravcem sjever—jug, i to jedan od lomljenog kamena na udaljenosti od 5,40 m prema istoku, i drugi, od opeka, na udaljenosti od oko 20 m prema zapadu. Uz taj drugi nađeno je i nekoliko šesterobridnih podnih kockica od gline, kao i nekoliko stropnih opeka. Zbog uskoće rova i oštećenosti zidova nije ih se moglo detaljnije proučiti, niti utvrditi da li stoje u kakvoj vezi s paljevinskom grobnicom. Slojevi iznad same grobnice bili su najprije oko 70 cm raznog novijeg šuta, zatim rimski kulturni sloj crne boje, debljine oko 60 cm, i ispod toga zdravica — ilovača i glina, u koju je grob bio ukopan.

Prelazimo na opis nađenih predmeta:

1. Kantica od bronce, s otvorom nalik na list djeteline, masivnih stijenki i niskog ovalnog tijela koje se sužava prema ozdo ravnom, iznutra malo udubljenom dnu, koje se bilo odvojilo te je sačuvano posebno. Dno ima ozdo u sredini kružni umetak s kružnim udubljenjem, ovičenim s dvije koncentrične udubljene i reljefne kružnice; umetak je također ovičen kružnim kolobarom i graviranom kružnicom. Tijelo je sada s jednog boka na tri mjesta vertikalno ulubljeno. Dosta široko i gotovo horizontalno rame je ovičeno na prijelazu u široki i niski vrat sa širokim žlijebom te graviranim i reljefnim kružnim linijama. Vrat, u presjeku eliptičan, prelazi u široki otvor oblika trolisne

djeteline, nagnut malo prema naprijed, tako da su zadnja dva lista nešto kraća. Rub mu je izvraćen i nešto zadebljan. Od trbuha tik ispod ramena do zadnje strane otvora išla je vertikalna dvostruko žlijebljena trakasta ručka u obliku obrnutog S. Ona je nadvišavala otvor, s kojim je bila spojena tankim plosnatim završetkom, dok se dolje proširivala i spajala s trbuhom vrča. Vjerojatno su i na njenom gornjem, i na donjem kraju bili neki plastični nastavci, koji se nisu sačuvali.

Ukupna visina je 13,5, visina tijela 8, promjer ramena 11, širina ramena 2,5, visina vrata 5,5, dimenzije otvora 9,8 x 8,9 cm. Visina ručke je 11,7, širina 1,7, debljina 0,8 cm. Inventarni broj 7902; tabla I, 1, ručka t. II, 2.

2. Limena kantica s lijevanom ručkom, izrađena je od tankog brončanog lima tako da je teže oštećena vatrom (kod akta spaljivanja) nego prethodna. Uski dosta visoki vrat joj je teže oštećen, ušće potpuno nedostaje, a i tijelo joj je na jednoj strani jako ugnječeno, gotovo do polovice obujma. Tijelo se prema dolje širi u vrlo široko ravno dno s niskom uskom nogom, i pokriveno je nejednolikom zelenkastom i modrikastom patinom. Posebno je sačuvana njena ručkica sa spojnicom, palčanim listom, dijelom spljoštenog srcolikog donjeg kraja te s jednim trnom na gornjem kraju (drugi se nije sačuval). Odvojeno je sačuvan i njen srcoliki plosnati poklopčić s probušenim završetkom koji je ulazio u spojnicu drščice na širem kraju. Taj grubi plastični produžetak je prema sredini imao malo povišenje za podizanje poklopčića. Ozdo je utisnut šematizirani radionički znak u obliku V. Visina 18, dno 12,5 cm. Inventarni broj 7903, t. I, 2 i t. II, 3—4.

3. »Pladanj« od brončanog lima, širok i nizak, na niskom uskom postolju, koje je bilo posebno rađeno i odozdo istokareno (dviije plastične koncentrične kružnice) te pričvršćeno zakovicom za donji dio pladnja, kako se to može vidjeti s njegove nutarnje strane. Rubovi pladnja su izuvijani i potpuno uništeni; posebno se sačuvali i jedan isto tako oštećeni i blago zaobljeni komad stijenke tog pladnja s povijenim rubom, ali ipak ni on ne daje podatke o točnom izgledu i završetku gornjeg dijela. S nutarnje strane donjeg dijela pladnja ugravirane su i tri koncentrične kružnice većeg promjera, priljubljene tik jedna uz drugu. Nakon čišćenja pladnju je vraćena prvobitna zlatnožuta boja, dok je ranije bio pokriven grubom svijetlo- i tamnozelenom patinom. Sadašnje dimenzije su 20,5 x 18,1 cm, promjer postolja je 9,8, njegova visina 1,2, debljina noge postolja je 0,3, debljina stijenke pladnja 0,1 cm. Inventarni broj 7904, t. II, 1.

4. Mala kružna pločica s dvije grupe graviranih koncentričnih kružnica na gornjoj strani, i vrlo tankim i niskim slabo očuvanim povišenjem na donjoj strani; u sredini je bio pravokutni otvor, u produžetku kojeg su dvije rupice. Zasad nije bilo moguće utvrditi pripadnost i svrhu ovog predmeta okrnjenih rubova. Promjer 4 cm, inv. br. 7903 d. T. II, 5.

5. Dijelovi željezne stolice na sklapanje, teško oštećeni vatrom. Sačuvane su, gotovo potpuno, četiri uske i dugačke noge (od jedne je samo sačuvano nešto više od polovice dužine), koje su imale gore i dolje uže i kraće bočne nastavke, što se nisu kod svih sačuvali, te jedna šipka kružnog presjeka sa posebno izrađenom i spojenom »makovičastom« brončanom glavicom (druga nedostaje). Po dvije noge su na sredini bile spojene pomoću užeg i kraćeg šipa, kojemu su nastavci bili pokriveni posebnim koničnim ukrašenim bron-

čanim »kapticama«. Noge su u presjeku bile pravokutne, te su na krajevima sužene, a na sredini proširene, a rađene su, kao i ostali željezni dijelovi stolice, kovanjem. Dužina im je bila, sudeći prema čitavoj, 57,5 cm, širina na krajevima 1,4, u sredini 3,4 cm; debljina 0,8 cm. Bočni nastavci na krajevima mogu bili su kvadratičnog presjeka (0,8 x 0,8 cm), a danas su sačuvani u dužini od 4,2 do 8,7 cm i završavaju uglavnom u šilj, pošto je središnji dio, koji je nekad povezivao po dva nasuprotna, propao uslijed djelovanja vatre i korozije. Noge su se na jednom kraju nekad produžavale (danas se više ne može ustanoviti za koliko) i iznad tih bočnih nastavaka, kojima su ustvari nekad bile spojene gore i dolje po dvije nasuprotne. Preko gornjih je nastavaka bila prevučena površina za sjedenje, vjerojatno od kože ili platna, dok su donje služile za pojačanje čitave konstrukcije. U istu svrhu služila je i poprečna šipka, istog presjeka i konstrukcije, od koje se sačuvao samo početak na jednoj nozi, na udaljenosti od 12,5 cm od centra noge, i u dužini od 2,7 cm. Šipka kružnog promjera s »makovičastom« brončanom glavicom, ima gotovo kružnu poprečnu rupicu (promjer 0,7 x 0,8 cm) na udaljenosti od 6 cm od vrha brončane glavice, što se na oštećenom drugom kraju ne može primjetiti. Njena sadašnja ukupna dužina je 42 cm, a promjer 0,7 do 1,2 cm. Na sredini je sada stanjena i blago povijena. Vjerojatno je bila nataknuta kao ukras ili oslon na gornje produžetke nogu stolice, ili je na neki način služila za njenu stabilizaciju kad je bila u upotrebi. Brončane »kapice« osovina imale su promjer 3,5 x 3,4 cm, visinu 2, te debljinu od 0,3 cm. Bile su, kako je rečeno, stepenasto oblikovane, te ukrašene radijalnim urezima; vrh željeznog šipa (osi oko koje su se noge stolice okretale), većinom je bio čvrsto spojen iznutra s vrhom tih »kapica«. Inventarni broj 7905, t. III, 1—6.

6. Željezni čavli također su jako oštećeni djelovanjem vatre, tako da se samo jedan sačuvao skoro čitav, dok su se od drugih sačuvala dva gornja i dva donja dijela, te tri glavice. Dosta široke, gotovo kružne glavice bile su malo zaobljene, dok im je tijelo (kod onog skoro čitavog neznatno povijeno) bilo kvadratičnog presjeka. Na nekima su ostali zaljepljeni i komadi pougljenjenog drveta, dok su na gornjoj površini posebno sačuvane veće kalotaste glavice ostali izgleda otisci neke tkanine, koji pod povećalom daju utisak pravilno izvedenog saća.

Osim navedenih predmeta sačuvan je i eliptični plosnati željezni kolut, uz čiju je jednu stranu danas zalijepljen veći grumen maltera (vjerojatno upao kod zatvaranja grobnice poklopnim pločama), a druga je danas oštećena, te tri ulomka nekog uskog duguljastog i malo povijenog predmeta od koritasto udubljenog željeznog lima, s donjim dijelom nekog koničnog proširenja na jednome kraju, koji se zbog teških oštećenja zbog djelovanja vatre danas još ne može tumačiti.

Dužina sačuvanog čavla je 8,6, promjer glavice je 2,1, a tijela 0,7 x 0,7 cm. Promjeri posebno sačuvanih glavica su 3 cm, njihova visina do 0,6 cm. Promjer eliptičnog koluta je 7 x 6 cm, njegova debljina 0,5, a širina 1,0 do 1,5 cm. Najveći komad neodređenog predmeta od koritasto udubljenog lima dugačak je 6, širok 2 do 2,5 cm, visok 0,5 do 1,7 cm, debeo 0,2 cm, t. III, 8.

7. Donji dio grube konične posudice od gline s dosta primjesa pijeska, smeđaste do crne hrapave površine, rađene na kolu, kako se to vidi po kolobarima iznutra, neznatno udubljenog ravnog dna. Sadašnja visina 6,4, gornji promjer 8,1, dno 5,4, debljina 0,5 cm. Inv. br. 13723, t. III, 7.

Konstrukcija grobnice je neobična i dosad nije bila poznata iz Murse, odnosno Osijeka. Izvedba ovako izuzetne grobnice je svakako bila vrlo skupa, pa nam i taj podatak govori za rang ličnosti, koja je u njoj bila sahranjena. U širem smislu mogli bi taj tip grobne konstrukcije uvrstiti u tip grobova u obliku raka, sa spaljenim pokojnicima čiji ostaci nisu stavljeni u urne (nekropole tipa Mala Kopašnica—Sase po M. Garašaninu¹), odnosno ukopanih grobova bez urni po D. Srejoviću,² i to u drugu grupu po M. Garašaninu, u kojoj su obuhvaćeni grobovi etažnog tipa kod kojih se u unutrašnjosti rake nalazi manje, mahom pravilno četvrtasto udobljenje.³ Ovaj tip ukopanih grobova bez urni rasprostranjen je po D. Srejoviću u istočnom dijelu rimske Dalmacije, Donjoj Panoniji, Meziji i Makedoniji, s tim da je jedna njihova varijanta rasprostranjena i izvan tog područja, i to u Gornjoj Panoniji.⁴ On se pak uključuje u širu grupu rimskih nekropola ranog carstva sa spaljivanjem koje su uobičajene u našim krajevima tokom I. i II. st., s tim da im je gornja granica u raznim oblastima različita, tako da u onim zabačenijim traju i do kraja III. st.

Ipak se grobnica iz Osijeka bitno razlikuje od njih time, što ima zidanu konstrukciju pokrivenu kamenim pločama, te najdonji uži dio obložen opekama što pokazuje jedan daleko razvijeniji oblik, ali i mnogo rjeđi. Pravokutno etažni grobovi većih dimenzija (2,22 x 2,16) zidani od kamenih ploča i rječnih oblutaka s omalterisanim unutrašnjim stranama nađeni su samo u Novom Mestu u Sloveniji, gdje su, pored ostataka s lomača, nađene i urne, od kojih su tri u obliku kuće.⁵

Na terenu Osijeka nađen je i ranije (1952. godine na području Trga Vladimira Nazora u Donjem gradu) jedan rimski paljevinski grob s priložima brončanih posuda, no nažalost bez ikakvih detaljnijih podataka.⁶ Nije isključeno da je i ranije bilo tamo takvih nalaza, samo nisu zabilježeni.

Brončana kantica s otvorom u obliku lista djeteline ima dobru analogiju iz samog Osijeka, nađenu iza rata na terenu bivše Svilare u Donjem gradu, ali premda je i ova bez točnijih podataka o okolnostima nalaza, ipak možemo pretpostaviti da se i tu radilo o prilogu ranorimskog groba. Ona je također bila lijevana u više dijelova, koji su naknadno bili sastavljeni, a ukrasi ručke u obliku lavlje maske gore i lavlje šape dolje ostali su sačuvani. Zbog svoje solidne izrade i dekora determinirana je kao importna roba iz neke južno-italske radionice u I. stoljeće n. e.,⁷ a isto to bi mogli reći i za naš primjerak.

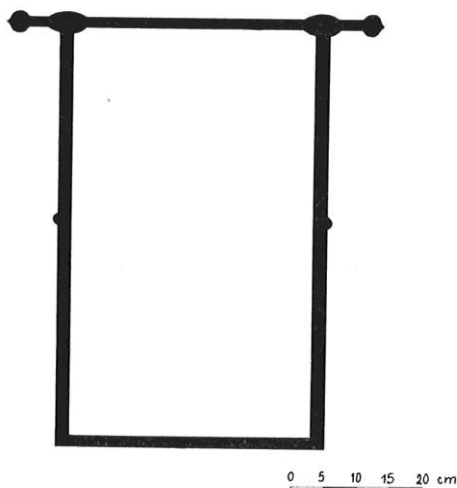
Druga naša brončana posuda, koja spada u Radnotijevu grupu limenih kantica s lijevanom ručkom, ima, također, analogiju u Osijeku, koja potječe iz spomenutog paljevinskog groba nađenog 1952. na Trgu Vladimira Nazora u Donjem gradu, a također je objavljena od dr Danice Pinterović.⁸ U muzejskoj zbirci nalaze se od ranije i dvije ručke takvih kantica s terena Osijeka, tako da bi to bio četvrti poznati primjerak. Sličan primjerak s našeg terena poznat je i iz Sotina, a nađen je s novcem 1. i 2. stoljeća.⁹ U drugo stoljeće datira se većina panonskih primjeraka, koji potječu uglavnom s teritorija Mađarske.¹⁰ Taj tip bio je poznat već u Pompejima kao kućno suđe, no zatim se našao u velikim masama u utvrdama na Rajni, kao provincijalni produkt 2. i 3. st., pa čak i u taborima na liniji Hadrijanovog zida u Engleskoj. Masovna produkcija počela je na Rajni otprilike u Hadrijanovo doba, i odonda je ta vrsta dolazila dunavskim putem i u Panoniju, gdje je vezana uz utvrde na

limesu, kao dio vojničke opreme.¹¹ Ti podaci daju nam važne indicije za datiranje i determiniranje čitavog našeg nalaza.

Brončana plitica nije nam, kako je rečeno, sačuvana u cjelosti, nego samo donji dio i dno, tako da ne možemo suditi o njenom točnom obliku, tim više, što su i ti mali ostaci jako izuvijani na rubovima. Ipak, zanimljivo je da slično rađeno dno pokazuje jedna solidna rađena kaserola iz Siska, s pečatom P. CIPI. ISOCRY. Nadgrobni spomenici potvrđuju da je slobodnjačka porodica Cipia živjela u Capui, centru proizvodnje brončanog posuđa; a kako su njihovi proizvodi nađeni i u Pompejima, to Hoffiller sudi da Cijijska tvornica nije radila dugo poslije 100. godine.¹²

Drugi važan podatak je da su u četiri slučaja u bogatim pogrebima s kolima u sjeverozapadnoj Panoniji srednjeg carskog doba, nađene i patere, slične našoj plitici, zajedno s kanticama, doduše drugog tipa (s uskim otvorom kao kod nas iz Dalja), te u tom slučaju čine žrtveni »komplet«, i datiraju se u 2. stoljeće.¹³ Te grobove pripisuje Moscy¹⁴ bogatim Keltima, koji su sahranjivani spaljeni, s kolima, tronošcima i brončanim posudama. Slična kombinacija kanticice i patere dolazi i na lokalitetima u Straži i Vysoka pri Morave u Slovačkoj, koje su datirane u rano carsko doba.¹⁵ Reljefni vrčevi i patere uklesani su i na stranama više žrtvenika Jupiteru iz Murse, što podvlači njihov kulturni karakter.¹⁶

Stolica na sklapanje slična našoj, nađena je 1912. ili 1913. godine prilikom jaružanja Kupe u Sisku, te se čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu.¹⁷ Ovdje su po dvije noge spojene gore i dolje poprečnim šipkama tako da tvore neke vrsti pravokutan okvir; gornja šipka koja je nasadena na gornje krajeve nogu tako da ih prelazi za oko 5 cm, je okrugla u presjeku (promjer 1,6 cm), ukupne je dužine (s brončanim nastavcima u obliku lukovica) 57 cm, a na spojevima s nogama je nešto zadebljana. Dužina nogu je 65 cm, te su na udaljenosti od 39 cm odozgo bile probušene; tu su bile osovine oko kojih se okretao drugi par šipki, a bile su također pokrivene poligonalnim glavicama.

Sl. 2. Bočni izgled stolice na sklapanje iz Siska.

Noge su ozdo bile spojene poprečnom šipkom uglastog presjeka, promjera 1,8, i dužine 41 cm.

Kako vidimo, primjerak iz Siska ima i po dimenzijama, i po konstrukciji vrlo mnogo sličnosti s našim. Nažalost kod njega su okolnosti nalaza takve, da ne daju nikakova oslonca za datiranje, ali ga ipak možemo povezati s našim i po porijeklu, i po izradi. Takve su stolice vrlo rijetke i zato je naš nalaz utoliko vredniji. Mogli bi ih uvrstiti u tip tzv. *sella castrensis*, kakve su imali viši oficiri, i kakve su prikazane u jednoj sceni iz đaćkih ratova na Trajanovom stupu.

Na jednom reljefu iz Seggauberga kod Leibnitza u Štajerskoj prikazana »sella curulis« drugačijeg je oblika i mnogo bogatije ukrašena, iako je osnovni princip konstrukcije isti.¹⁸

Čavli su nađeni i u prvom paljevinskom grobu u Osijeku, a također su poznati i u drugim takovim paljevinskim grobovima u Panoniji,¹⁹ te ih možemo pripisati vjerojatno konstrukciji lomače ili odra.

Rezimirajući sve navedeno možemo zaključiti da se ovdje radilo o jednoj visokoj vojnoj ličnosti koja je umrla navjerojatnije krajem I. ili početkom II. stoljeća u Mursi, i ovdje sahranjena. Pokojnik je bio spaljen zajedno sa svojim najdragocjenijim predmetima na posebno izgrađenoj lomači, te su ti spaljeni ostaci položeni u vrlo solidno izgrađenu grobnicu, koja je pokrivena velikim kamenim pločama i zasuta zemljom, možda poput tumula. Grobnica je vjerojatno imala i posebnu ogradu, koju su mogli činiti nađeni dijelovi zidova istočno i zapadno od nje.

Ako pogledamo vojnu situaciju na tom sektoru rimske granice na Dunavu u to doba, možemo uočiti da je ona karakterizirana velikim pokretima i koncentracijama trupa u vezi s Domicijanovim i Trajanovim ratovima protiv Dačana. Domicijanove kampanje dovele su redom pet novih legija u Panoniju i Meziju za vrijeme od 85. do 92. godine n. e. — I Adiutrix iz Gornje Germanije, II Adiutrix iz Britanije, IV Flaviu Felix iz Dalmacije; u proljeće godine 89. došao je Domicijan s Rajne na Dunav i poveo sa sobom legiju XXI Rapax, koju su uništili Sarmati 92. godine. Legija XIV gemina došla je onda iz Gornje Germanije da zauzme njeno mjesto.²⁰ U Osijeku je bio pokopan centurio te legije Aurelius Secundus, čiji je spomenik, kojeg su mu podigli sinovi Aurelius Annianus, centurio, i Aurelius Maximianus, signifer, nažalost izgubljen, tako da ne možemo iz toga izvoditi točnije zaključke,²¹ dok je jedna opeka s njenim pečatom nađena u obližnjim Petrijevcima (Murseli).²²

Druga legija koja bi tu došla u obzir je legija X gemina, koju je doveo Trajan s Rajne zajedno s još dvije druge za svoju invaziju na Dakiju. Ona je učestvovala u Trajanovoj dačkoj kampanji, a konačno je stacionirana u Vindobovi; prije toga može se dokazati u Aquincumu i Mursi.²³ U Mursi je naime nađen (na Vukovarskoj cesti) nadgrobni spomenik jednog njenog vojnika rodom iz Juvavuma (Salzburga), Kaja Julija Verekunda, koji se sad nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a koji je datiran između 102. i 107. n. e.²⁴ Klemenc pretpostavlja da se legija X gemina nalazila kao posada u Aquincumu već prije podjele Panonije na Gornju i Donju. Za vrijeme drugog dačkog rata manja su njezina odjeljenja zaposjela strateški važna mjesta, među njima i Mursu.²⁵

Treća mogućnost bila bi legija II Adiutrix, čiji je jedan dio poslije dačkih ratova po Hadrijanovom nalogu izveo neke radove u Mursi,²⁶ a i kasnije su njeni pripadnici bili povezani s Mursom.²⁷ Među oficirima tih legija možemo i tražiti onoga, koji je bio tu pokopan, nalaz čijeg groba je dao nove podatke za historiju Murse.

BILJEŠKE

- ¹ M. Garašanin, Razmatranja o nekropolama tipa Mala Kopašnica—Sase. Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 4, 1968, str. 6.
- ² D. Srejović: Rimske nekropole ranog carstva u Jugoslaviji. *Starinar* n. s. XIII—XIV, 1962—1963. (1965), str. 80.
- ³ M. Garašanin, 1. c.
- ⁴ D. Srejović, 1. c.
- ⁵ *Ibid.*, str. 56.
- ⁶ D. Pinterović, O rimskoj bronci s terena Osijeka i okolice. *Osječki zbornik* VIII, 1962, str. 92.
- ⁷ *Ibid.* Dr. Pinterović je ovdje vrlo iscrpno navela analogije toga tipa u Panoniji i njegovo determiniranje, tako da to nećemo ponavljati; naglasili bi samo da je navedeni analogni primjerak iz Nagyloka nađen u grobu s kolima.
- ⁸ O. c., str. 92—93.
- ⁹ Brunšmid, Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. *Vjesnik hrv. arheol. dr. n. s.* XI, 1911, str. 241.
- ¹⁰ D. Pinterović, o. c., str. 92.
- ¹¹ *Ibid.*, str. 93.
- ¹² V. Hoffiller, Antikne bronsane posude iz Hrvatske i Slavonije. *Vjes. hrv. arheol. dr. n. s.* VII, 1903/4., str. 106—111.
- ¹³ D. Pinterović, o. c., str. 90.
- ¹⁴ A. Mócsy, *Pannonia*, Stuttgart 1962, 724.
- ¹⁵ V. Ondrouch, Bohaté hroby z doby rimskej na Slovensku. Bratislava 1957, str. 26 i dalje; sl. 5 i table B i 6.
- ¹⁶ D. Pinterović, o. c., 91.
- ¹⁷ Zahvaljujem se dr. Branki Vikić-Belančić na ljubezno pruženim podacima.
- ¹⁸ W. Modrijan—E. Weber: Die Römersteinsammlung des Joanneums im Eggenberger Schlosspart. I. Teil. *Schild von Steier* 12, 1964/65, str. 43—44.
- ¹⁹ A. Mócsy, o. c., 717.
- ²⁰ R. Syme, *The First Garrison of Trajan's Dacia. Laurea Aquincenses I (Dissertationes Pannonicae Ser. II, No. 10)*, Budapest 1938, str. 269—270.
- ²¹ J. Brunšmid, Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije. *Vjes. Hrv. arheol. dr. n. s.* V, 1901, str. 124.
- ²² *Ibid.*
- ²³ R. Syme, o. c., str. 273—275.
- ²⁴ J. Klemenc, Novi rimski vojnički natpis iz Osijeka. *Vjes. hrv. arheol. dr. n. s.* XV, 1928, str. 271 dalje.
- ²⁵ *Ibid.*
- ²⁶ J. Brunšmid, *Colonia Aelia Mursa*. *Vjes. hrv. arheol. dr. n. s.* IV, 1900, str. 23—24.
- ²⁷ O. c., str. 41—42.

EIN RÖMISCHES BRANDGRAB AUS OSIJEK

Im J. 1966. wurde zufällig ein früh römisches Brandgrab auf dem Terrain der Kaserne »Milan Stanivuković« in der Unterstadt Osijek gefunden. Die Funde aus dem Grabe gelangten ins Museum in Osijek. Das Grab war mit vier massiven prismatischen Steinplatten bedeckt und bestand aus einer oberen Kammer rechteckiger Form, die aus Bruchstein mit Mörtel gebaut war, und einer unterer kleineren, mit sesquipedalen Ziegeln umraderen Grube. Diese war mit Asche und Russ ausgefüllt, und am Boden diesen lagen Gegestände vom Scheiterhaufen. In den Hauptzügen erinnert dieses Grab an den Typ der Früh römischen Brandgräber von Mala Kopašnica—Sase,¹⁻³ aber in einer entwickelteren Form. Unter den Beigaben tritt ein Bronzekännchen mit kleblattförmiger Mundöffnung hervor, ferner ein stark beschädigtes Blechkännchen mit gegossenem Henkel, ein beschädigter kleinen flacher Teller einer Patera ähnlich, und als besondere Seltenheit die Überreste eines eisernen Klappsessels. Während für die Bronzekännchen schon von früher Analogien aus Mursa und den benachbarten Lokalitäten bekannt sind,⁷⁻¹¹ hat das Tellerchen eine Ähnlichkeit mit den Pateren aus Bronze, die als Teile der Beigaben in früh römischen Gräbern Nordwestpannoniens erscheinen.¹²⁻¹⁵

Die nächste Analogie für den eisernen Klappsessel sind die Überreste eines ähnlichen Sessels, der beim Baggern der Kupa bei Sisak am Ausgang des vorigen Jahrhunderts zu Tage kam, und sich jetzt in Archäologischen Museum in Zagreb befindet.¹⁷

Das alles weist darauf hin, dass es sich hier wahrscheinlich um das Grab eines hohen Offiziers handelt, der am Ausgang des I, oder Anfang des II. Jahrhunderts in Mursa begraben wurde, und einer der drei damals dort angeführten Legionen angehörte.^{20,27}

Damit könnten wir diesen Fund zu den frühesten ähnlichen Funden auf dem Gebiete Osijeks und Slawoniens zählen, was seine Bedeutung für die Erforschung der früh römischen Periode unserer Gegenden stark erhöht.

T. I

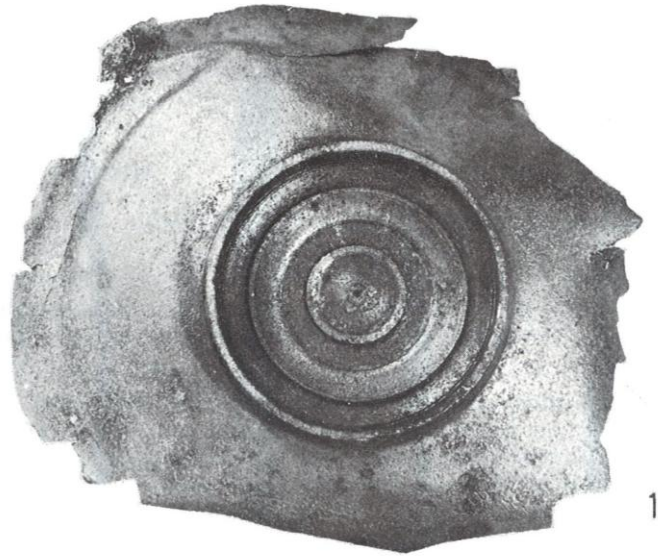

1

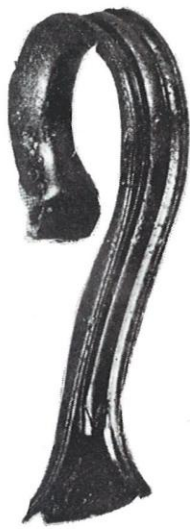

2

T. II

1

2

3

4

5

T. III

